

Memlükler Döneminde Yazılmış Bilinmeyen Bir Eser:

DÎVÂN-I RÛHÎ

Ersen ERSOY*

ÖZET

Bu makalede Memlükler döneminde yazılmış olan ve bugüne kadar hakkında herhangi bir araştırmaya tesadüf etmediğimiz Dîvân-ı Rûhî adlı eser ele alınmıştır. Öncelikle Memlükler devleti hakkında tarihi bilgiler verilmiştir. Bunun akabinde Memlükler döneminde Mısır'da gelişen Türk Dili ve Edebiyatı değerlendirilmiştir. Daha sonra adı geçen bölgede yazılmış olan Türkçe eserler kısaca ele alınmıştır. Klasik Türk Edebiyatı tarihi ile ilgili kaynaklarda Memlükler döneminde yaşamış olan Rûhî mahlaslı bir şairin zikredilmediği vurgulanmıştır. British Museum'da bulunan ve Sultan Kayıtbay döneminde yazılmış olan dîvân şekil ve muhteva olarak incelenmiştir. Divanın sultanın kütüphanesi için hazırlanmış, cilt ve yazı gibi hususlar bakımından çeken bir eser olduğuna değinilmiştir. Rûhî'nin daha çok dini tasavvufi şiirler kaleme aldığı kaydedilmiştir. Araştırmamızın konusunu teşkil eden Rûhî'nin şairlik ve prozodi bakımından başarılı olmadığı ancak eserinin dil bakımından incelemeye değer olduğu kaydedilmiştir. Memlük Sultan'ı Kayıtbay, onun şehzadesi Melikü'n-Nasr ve Rûhî'nin mevcut şiirlerinden yola çıkarak XV. asır Mısır'ında tasavvufi şiir yazmanın bir gelenek haline geldiği vurgulanmıştır. En son olarak da Rûhî'nin divanından seçilen bazı şiirlerin transkribe metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Memlükler, Kayıtbay, Rûhî, Dîvân.

Abbasiler zamanından itibaren Mısır ve Suriye gibi bölgelerde Türkçeye tesadüf edildiğini biliyoruz. Bir Türk sülalesi olan Tolunoğulları'nın Mısır'da hükümlan olmasıyla (868-905) birlikte Türkler siyaset ve askeriyenin çeşitli kademelerinde boy göstermişler ve artarak giden bir ehemmiyete sahip olmuşlardır. Bu dönemlerde askeriyeden yönetim şekline kadar pek çok unsur Türk geleneklerine göre şekillendirilmiştir. Sala-

---

* Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ersenersoy@hotmail.com

haddin-i Eyyûbî'nin tesis ettiği devletin ordusunda ve sarayında Türkçe konuşuluyordu. O dönemin tarihçileri Eyyûbîleri bir Türk devleti kabul ediyorlardı. Bunu takip eden Türk Memlûkleri (1250-1382) ve Çerkes Memlûkleri (1382-1517) zamanında da Türkçe önemli bir yere sahipti. Emirlerden ve Memlûk sultanlarından Arapça bilen çok azdı. Çerkes Memlûklerinin ilk sultanı Berkuk (1382-1399) kendisine Türkçe eserler okumak üzere yanında bir Türk alimi bulunduruyordu. Bu dönemde Türkçe gramer kitaplarını kaleme alınması, el-İtkânî ve Mahmud bin Kutluşah gibi Türkçe öğreten müderrislerin mevcudiyeti gibi bir takım unsurlar Türk dilinin Mısır coğrafyasındaki önemini göstermesi bakımından önemlidir.¹

Memlûkler Devleti, çeşitli ilimlerdeki gelişme bakımından çok parlak bir dönem olmuştur. Doğu İslam dünyasında Moğol istilasından kaçan alimlerin ve Endülüs'te de haçlı zulmünden kaçanların Mısır'a gelmesi neticesinde Edebiyat, kıraat, fıkıh, tefsir, hadis, sarf, nahiv, tasavvuf gibi pek çok alanda önemli bilginler zuhur etmiştir. Devlet adamlarının ekonomik darlığa rağmen ilmî çalışmaları desteklemeleri, medreselerin sayılarını arttırmaları, her türlü ilmi faaliyeti himaye etmeleri ilim ve kültür bakımından Mısır coğrafyasını bir cazibe merkezi haline getirmiştir.²

Memlûkler döneminde sultanların çoğunun ümmî olması ve içlerinde Arapça bilen az olması dolayısıyla Arapça ve Farsça'dan bir takım eserler Türkçe'ye çevrildi. Arapça konuşan halkın Türkçe'yi öğrenebilmesi amacıyla gramer kitapları ve sözlükler telif edildi. Bu dönemde Türkçe kaleme alınmış eserler üç grupta ele alınır. Bunlar Anadolu Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, ve karışık eserlerdir. Memlûkler döneminde yazılmış olan eserler yerli yabancı pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş ve bu eserlerle ilgili çok sayıda akademik çalışma ve yayın yapılmıştır. Bu sahada yazılan Türkçe eserleri şöyle listeleyebiliriz³:

¹ Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz. Orfan F. Köprülü, Ankara, 2004, s. 330.

² İsmail Yiğit, "Memlûkler İlim ve Kültür Hayatı", *TDVİA*, 29, Ankara, 2004, s. 95.

³ Bu liste şu iki makaleden çıkarılmıştır: Janos Eckmann, "Memlûk-Kıpçak Edebiyatı", Çev. Günay Karaağaç, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1982, s. 87-88 ve Jale Demirci, "Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye'de Memlûk-Kıpçak Türkçesi Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi Türkojoloji Dergisi*, C. XVI. S. 2, Ankara, 2003, s. 54-61.

1. Ebû Hayyân Muhammed bin Yusuf, *Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk*, 18 Aralık 1312, gramer, sözlük.
2. Halîl bin Muhammed bin Yusuf el-Konevî, *Kitâbu Mecmû'ı Tercemân-ı Türkî ve Acemî ve Moğolî*, 1343, sözlük, gramer.
3. *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lügati't-Türkiyye*, 1425'ten önce, gramer sözlük.
4. *el-Kavânîni'l-Küllîyye li-Zabti'l-lügati't-Türkiyye*, XV. asır başları, gramer, sözlük.
5. *ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye*, XIV. veya XV. asır, sözlük
6. Cemâleddin Ebî Muhammed Abdullâh et-Türkî, *Kitâbu Bülgati'l-Müşâtâk fi Lügati't-Türk ve'l-Kıfçâk*, XV. asır,
7. Berke Fakîh, *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*, fıkıh.
8. *Kitâb-ı Mukaddime-i Ebû'l-Leys-i Semerkandî*, XV. asır, fıkıh.
9. *Kitâb fi'l-Fıkh*, XV. asır, fıkıh.
10. *Kitâb fi'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türkî*, XV. asır, fıkıh.
11. *Mukaddemetü'l-Gaznevî fi'l-İbâdât*, fıkıh.
12. *Şerhü'l-Menâr*, XV. asır, fıkıh.
13. *Baytaratü'l-Vâzih*, XIV. asır sonları, atçılık, veterinerlik.
14. *Münyetü'l-Guzât*, XV. asır, okçuluk.
15. *Kitâbü'l-Hayl*, XIV. asır sonu XV. asır başları, atçılık, veterinerlik.
16. *Kitâb fi İlmi'n-Nussâb*, XIV asır sonları, okçuluk.
17. Seyf-i Serâyî, *Kitâbu Gülistân bi't-Türkî*, 1391,
18. Kayıtbay'ın Şiirleri, XV. asır
19. Kansu Gavri (ö. 1496), *Dîvân*.
20. Şerîfi, *Şehnâme Tercümesi*, XV. asır
21. Aynî, *Kudûrî Tercümesi*, XIV. asır
22. Kemaloğlu, *Ferahname*, XIV. asır.
23. İbrahim bin Bâlî, *Hikmetnâme*, XV. asır
24. Mustafa Darîr, *Yüz Hadis*, XIV. asır.

25. Mustafa Darîr, *Siyer-i Nebî*, XIV. asır.

26. Mustafa Darîr, *Fütûhu's-Şâm Tercümesi*, XIV. asır

27. Muhammed Yemenî'nin *Kitābu Fezâili Mekke ve Medîne ve Beytü'l-Makdis ve Kabri'l-İbrâhîm el-Halî Aleyhi's-selâm*, XV. asır

28. Kahire Kadısı Divriğili Abdullah, *Bahr-i Dürer*, XV. asır, edebiyat.⁴

29. Rûhî, *Dîvân-ı Rûhî*, XV. asır, edebiyat.

Katalogların taranması halinde bu listedeki eser sayısının daha da artması muhtemeldir. Mısır coğrafyasında XIV. ve XV. asırlarda yazılmış olup günümüze ulaşan bu eserler dahi bize oradaki Türk dil ve edebiyatının yayılması ile ilgili bir fikir verebilecek düzeydedir. Listedeki anlaşılacağı üzere Memlûkler Devleti zamanında telif ve tercüme edilen Türkçe eserler Din, Edebiyat, Okçuluk, Atçılık gibi alanlarda yazılmıştır. Memlûkler devleti edebi mahsullerinin ilki Kutb'un *Hüsrev ü Şîrîn*'ini insinâh eden Berke Fakih'e aittir. 1383 yılında bu İskenderiye'de bu eseri çoğaltan Berke Fakih, tercümenin sonuna altmış altı beyitlik otobiyografi mahiyetinde bir hatime eklemiştir. Nazım tekniği ve imaj bakımından çok zayıf olan bu manzume Kıpçak Türkçesi ile kaleme alınmış olup Mümlükler'in ilk edebi mahsulü sayılır.⁵

Memlûkler'in en önemli şairi Seyf-i Serâyî'dir. Şair 1391 yılında Sa'dî'nin *Gülistân*ını Memlûk Kıpçakçasına tercüme etmiştir. Bu eser klasik Türk edebiyatındaki Gülistan tercümelerinin en eskisidir. Mütercim, çevirisinde eserin aslına sadık kalmayarak adaptasyon yapmıştır. Eserin konumuz bakımından önemi Seyf-i Serâyî'nin aralarda kendine ait

⁴ Bu eser, Janoss Eckmann'ın ve Jale Demirci'nin makalelerine yoktur. Manzum bir risale olup 1445 yılında Kahire'de hazırlanmıştır. Aruzla ilgili Türkçe yazılmış ilk ve önemli çalışmalarındandır. Bahr-i Dürer için şu eserlere müracaat ediniz: Turhan Gandjei, "The Bahr-i Dürer: An Early Turkish Treatise on Prosody" *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci*, Naples, 1982, s. 237-249; Vladimir Minorsky, *A Catalogue of Turkish Manuscripts and Miniatures*, Dublin, 1958, s. 110-111.

⁵ Berke Fakih için bkz. Abdülkadir İnan, "Mısırdaki Oğuz, Kıpçak, ve Türkmen Lehçeleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1953, s. 55; M. Necmettin Hacıeminoğlu, *Kutb'un Hüsrev ü Şîrîni ve Dil Hususiyetleri*, Ankara, 2000, s. IX; Fuat Köprülü, *a.g.e.*, s. 332.

şairler söylemesidir. Serâyî, tercümesinde Harezmi, Saraylı Ahmed Hoca, Altın Ordu şairi Abdülmecid, Azerbaycanlı Hasanoğlu gibi şairlere nazireleri vardır. Bu eser sayesinde adı geçen şairlerden haberdar olduğumuz gibi iletişim ve ulaşımın çok zor olduğu XIV. asırda dahi Türkçe şiir yazan şairlerin farklı lehçelerde kalem oynatan meslektaşlarını takip ettiklerini göstermesi bakımından önemlidir.⁶

Erzurumlu Mustafa Darîr'in eserleri, Kemaloğlu'nun *Ferahnâme'si*, Şerîfî'nin *Şehname Tercümesi*, İbrahim bin Bâli'nin *Hikmetnâmesi* Memlükler sahasında Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış edebi nitelikli eserlerdendir.

Memlük sultanlarından Kayıtbay (ö. 1496) şiir yazmış padişahlardandır. Kayıtbay, ülkesinin ekonomik ve siyasi sorunlarına rağmen ilim ve sanat erbabını desteklemiş, pek çok mimari eseri ülkesine kazandırmıştır.⁷ Topkapı Saray Revan Köşkü 1727 numaralı mecmuada ve Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2047 numaralı yazmada şiirleri vardır. Arapça ve Türkçe yazılmış şiirler dini-tasavvufî muhtevalı olup vezin bakımından kusurlu, şairlik istidadı bakımından zayıftır. Kayıtbay'ın şiirlerinden bazıları Abdülkadir İnan tarafından yayımlanmıştır.⁸ Şiirlerinde dikkati çeken yönlerden birisi Yunus Emre'de olduğu gibi iç kafiyenin mevcudiyetidir. Bu duruma yazımızın konusu olan Rûhî, Kayıtbay'ın oğlu Melikü'n-Nâsır Muhammed ve Kansu Gavri'nin şiirlerinde de görülen bir durumdur. Bu şairlerin bir diğer ortak özelliği de şairlerinin külfetsiz oluşu ve Anadolu Türkçesi ile yazılmasıdır.

Kayıtbay'ın şehzadesi Melikü'n-Nâsır Muhammed bin Kayıtbay da şiirle meşgul olmuştur. Ondan günümüze ulaşmış olan bir rubaisinden haberdarız.⁹ Memlükler devleti sultanlarından Kansu Gavri (ö. 1501) de şairdi. Sultan Arapça Türkçe şiirler yazmıştır. Türkçe şiirleri Orhan Yavuz tarafından yayımlanmıştır.¹⁰ Kayıtbay döneminde kaleme alınmış en

⁶ Seyf-i Serâyî'nin eseri ve dili için bkz. Seyf-i Serâyî, *Kitâb Gülistân bi't-Türkî*, Haz. Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Ankara, 1989.

⁷ İsmail Yiğit, "Kayıtbay" *TDVİA*, 25, Ankara, 2002, s. 80.

⁸ Abdülkadir İnan, "Kayıtbay'ın Türkçe Duaları", *Jean Dery Armağanı*, Ankara, 1958, s. 91-94.

⁹ Janos Eckmann, *a.g.m.*, s. 91

¹⁰ Orhan Yavuz, Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı, Konya, 2002.

önemli eserlerden birisi Kahire kadısı Divriğili Abdullah'ın kaleme aldığı aruza dair Bahr-i Dürer adındaki risaledir. Aruz teorisine dair Türk edebiyatındaki ilk ve önemli aruz risalelerinden birisidir.¹¹

Yazımızın konusu olan Rûhî, Karamanlı Aynî, Edincikli Ravzî gibi divanları elimizde olup biyografi kaynaklarında zikredilmeyen şairlerdendir. O dönemle ilgili biyografik bilgi veren *ed-Dürerü'l-Kâmine fî A'yâni'l-Mieti's-Sâmine, Menhalü's-Sâfi ve'l-Mütevfi Ba'del-Vâfi, ed-Dav'ü'l-Lâmi' li-Ehli'l-Karni't-Tâsi'* gibi kaynaklarda zikredilmemektedir. Divanın sonundaki kayıta Rûhî'nin Memlûklerden olduğu ve lakabının Karaca Rûhî olduğu ifade edilir. Onun hayatıyla ilgili bilgilerimiz şimdilik bunlardan ibarettir.

Rûhî *Dîvânı* British Museum'da Or. 4128 numarada kayıtlıdır. Eserin dili Eski Anadolu Türkçesidir. Türkiye kütüphanelerinde ve yurtdışındaki koleksiyonlarda bulunan Türkçe yazma eserleri tarama hizmeti sunan www.yazmalar.org.tr adresinde bu divan Bağdatlı Rûhî'ye ait gösterilmiştir. Yazmanın 2b varağındaki kayda göre divan Sultan Kayıtbay'ın kütüphanesi için istinsah edilmiştir. Eser, meşin cilt içerisinde olup mükemmel bir harekeli nesihle kaleme alınmıştır. İstinsah tarihi Zilhicce 886/Ocak 1482'dir. Her sayfada ortalama yedi sekiz beyit vardır. Yazma toplam altmış sekiz varaktan müteşekkildir. Şiirler mesnevi, kaside ve gazel şekilleriyle yazılmıştır. Şair genellikle dini-tasavvufi konulardan bahseder. Sultan Kayıtbay'ı metheden bir şiirle birlikte az da olsa profan manzumelere yer verir. Şiirlerinde Yunus Emre'de çokça görülen iç kafiyeye rastlanır. Dil bakımından çok sadedir. Öyle ki şairin bugünün sıradan okuyucusunun dahi anlayabileceği bir üslubu vardır. Rûhî'nin şairliği imajinasyon bakımından zayıftır. Vezinler kusurludur. Her beyitte imale, med, zihaf gibi prosodi eksikliklerine tesadüf edilir. Buna misal olarak şu beyti gösterebiliriz:

Şekker sözüñ kılğıl mükerrer iy **Ruḥî** ṭūṭi-nefes
Tâ fehm ide ol kim sözüñ bilmez çü tekrâr olmaya

Rûhî'nin şiirleri Sultan Kayıtbay, Kayıtbay'ın oğlu Muhammed ve Kansu Gavri'nin şiirlerine muhteva ve dil bakımından benzemektedir. Bu

¹¹ Bkz. 4 numaralı dipnot.

da Mısır coğrafyasında XV. asrın sonlarında Anadolu Türkçesi ile dini-tasavvufî şiir söyleme geleneğinin yaygınlık kazandığını ve XIV. asırda görülen Memlükler Kıpçakçası ile şiir yazma geleneğinin terk edildiğini gösterir. XV. asır dil yadigârlarımızdan olan şiiriyet bakımından olmasa da lisan bakımından önemi haiz bu eseri yayıma hazırlamayı planlamaktayız. Rûhî'nin şairliği ve dili hakkında bir fikir vermesi açısından bazı şiirlerini buraya kaydediyoruz:

Mesnevî

mefâ'ülün/mefâ'ülün/fe'ülün

İlâhî bu za'îf kuluñ günâhkâr
Saña yalvarı gelmişdür i Gâffâr

İlâhî kapuña yüz ura geldüm
Tapuñda toprağa yüz süre geldüm

İlâhî kapuña yalvarı geldüm
Bırakdum nâm u nengi 'ârı geldüm

İlâhî hâzretüñe gelmişem uş
Saña lâyıķ 'amellerden elüm boş

İlâhî armağânım cürm ü 'işyân
Getürdüm hâzretüñe naķs u nisyân

İlâhî şaña lâyıķ armağânım
Degüldür a kılam iy görklü hânım

İlâhî ben ne deñlü 'aşîyisem
Senüñ fazluñ katında hiç ü hem kem

İlâhî fazluñ umar bu za'îf kul
Çü bildi fazluñı gâyetdedür bol

İlâhî müstemend ü zâr u hayrân
Oluban umaram çoķ fazl u ihsân

İlâhî benligümden kııl beni boş
Senüñle toptolu kııl tâ kılam cüş

İlâhî benligüm zenbi 'azîmdür
Fırâķuñ hem baña saķm-ı elîmdür

İlâhî ihtiyâcum senligüñdür
Beni ayru kılan bu benligümdür

İlâhî al beni benden temâmet
Seni vir sen baña kılğıl kerâmet

İlâhî benligümden ben uşandım
Firâkuñ odına gâyetde yandım

İlâhî fûrkatüñden yandı bağrum
Kırârum kalmadı dükendi şabrum

İlâhî olmuşam bîmâr u haste
Firâkuñdan dahı gönüm şikeste

İlâhî haste cânım sen şifâsı
Bu dertlü gönümün sensin devâsı

İlâhî gönümün sensin habîbi
Firâkuñ derdinün vaşluñ tabîbi

İlâhî fûrkatün tamudan acı
Saña vaşl olan andan oldı nâcî

İlâhî fûrkatüñden nâr-ı nîrân
Meger bir cemredür bu bunca süzân

İlâhî fûrkatün deryâ-yı gamdur
Aña düşenlerün gözleri nemdür

İlâhî fûrkatüñdür zehr-i kâtil
Kaçan görür bu zehri saña vâşıl

İlâhî vuşlatuñdur bâğ u bostân
Aña giren olur her lağza handân

İlâhî vuşlatuñdur âb-ı hayvân
Anı içen bulur hem câvidî cân

İlâhî revnağum nûrum benüm sen
Dahı hem kuvvet ü zûrum benüm sen

İlâhî vuşlatuñdur baħr-i vaħdet
Firâkuñdur senün şol baħr-i keşret

İlâhî Rûhîlik Rûhî hicâbı
 Hâkîkat şemsinûñ Rûhî niķâbı

İlâhî Rûhîyi maḥv eylegil sen
 Ki vech-i şems-i ḥak görine rûşen (2b-4b)

MEDḤ-İ MEVLÂNÂ ES-SULTÂN ‘AZZE NAŞRUHÛ

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Ay yüzün görmekdür iy şâh ‘id-i adḥâ kıllara
 Anuñ-içün didiler gün yüzüne şems-i ḍuḥâ

İsterem bu cânuma ḳurbân ola sultânuma
 Ol dem irem ‘idüme ola saña cânum fidâ

İy Süleymân salṭanatlu pâdşâh-ı şark u ğarb
 İy Mesîḥ enfâslu cân-baḥş-ı cihân Yûsuf-liķâ

Çün ezelden seni iy cân raḥm idüp bu ümmete
 Enbiyâ taḥtına sultân eyledi Rabbü’l-‘ulâ

‘Âlim ü ‘âmil Ebü’n-naşr Ḳaytbây sultân-ı Mışr
 ‘Âdil ü fâzıl vü kâmil ma‘den-i cüd u şehâ

Çün riķâba mâlik itdi ol Ḥudâ şemsîrûñi
 Devletüñde lâ-cerem maḳḥûr olısardur ‘idâ

Bu zamân çeng ü rebâbdan özge kimse görmedüm
 Meclisinde sen şehûñ kim zulm elinden inleye

‘Adlünün ṭāvûsı dutdı âşiyân bu ‘âleme
 Anuñ-içün ṭoldı zînet bu cihân başdan başa

Devleti bünyâdı muḳkemligine Rûhî_it du‘â
 Kim du‘â cândan olıcaḳ müstecâb ider Ḥudâ

Her gün ol ḳutlu yüzini varuban görenlere
 Yazılır bî-ḥad şevâb u maḥv olur bî-ḥad ḥaṭâ (9b-10a)

GAZEL

müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün

Çıldum temennâ iy delîl yol bulmağa senden yaña
Müştaş olupdur cân u dil irmeklige dizârûña

Çäre nedür di iy velî nidem saña bulam yolu
Hall eylegil bu müşkili hayrân olup kaldum taña

Benden baña yoğdur meded senden meded bî-hadd ü 'ad
İy Hâliq-ı Ferd ü Ehad irür bizi ihsânuña

İy Zü'l-celâl iy Zü'l-cemâl benlik baña oldu vebâl
Benden beni luğf eyle al vaşl eylegil kend'özüne

Geldi baña senden nidâ gitdi yüzümden uş ridâ
Derdüme ol oldu devâ yol buldı cânum vaşluña

Nâ-geh tecellî eyledün benden saña yol eyledün
Benligümi mağv eyledün gitdi hicâb önden soña

Çün vahdetün sürmesini gözüme çekün yağını
Gördüm gine ben de seni yüz biñ şükür olsun saña

Geydüm libâs-ı vahdeti içdüm şarâb-ı kudreti
Buldum mü'ebbed devleti zıkr oldı_ene'l-Ḥağ uş baña

Çâşid benem maşşüd sen 'âbid benem Ma'büd sen
Sâcid benem mescüd sen secdem kamu benden saña

Benem şerif benem zarîf Rûhî benem cânı laţif
Oldı fenâ cism-i keşif çün nür-ı Ḥağ taldı baña (12a-12b)

GAZEL

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Umaram kim ol benüm yâr-ı vefâdârum ola
Hâşe li'llâh ki benüm yâr-ı cefâkârum ola

Cümle 'âlem halkı ger men' ideler benden anı
Bilürem red ide kamu bes benüm yârum ola

Evvel âhir gönümün kesrin bilüp cebr eyleyen
Müşfikum hem hem-demüm maşbüb u dil-dârum ola

Bilür olacağuzı ol şefkat ide dāyimā
Görür ola hālümü her ‘ayba settārum ola

Ola vuşlat gide fūrkat her dü ‘ālem kayğusı
Gele yārum mūnisüm her derde tīmārum ola

Bu cihāndan yoğ olup gitdükde bākī dirlige
Yidi tamu ansuzın bu dildeki nārum ola

Maḥrem olduñ sırr-ı Ḥaḳḳa iy Ruḥi söyledüğün
‘Işḳ-ıla ḳudret dilinden ma‘nī esrārum ola (15b-16a)

GAZEL

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

Ağlayam ol deñlü kim bu gözlerüm görmez ola
Yaşlarum Ya‘ḳübleyin leyl ü nehār diñmez ola

Fūrkatüñ Leylīm beni Mecnün iderse çok degül
Vaşluñ için her nefes biñ āh idersem az ola

Ol ḳadar feryād idem ben gül yüzün den ayru kim
Her seḫerde bülbülün āhı baña demsāz ola

Sen bilürsin hālümü senden cüdā niceydüğün
LİK bilmezlendüğün sinün baña gör nāz ola

Bilmezem ādem ṭonın geyüp gelen ‘ālemde kim
Rūm u yā Çerkez ‘aceb yā Desbot oğlı Lāz ola

Cümle eşyādan ene’l-Ḥaḳ çağıran kimdür baña
Cān içinden işidüp bildüm anı ne_āvāz ola

Sırrını fāş eyleme nā-maḥreme bu Rūḫinün
Bu ḳadar söyledüğüm ṭapuñuza bir rāz ola (14b-15a)

“AN UNKNOWN LITERARY WORK OF MAMLUKIAN PERIOD: DİVAN-I RÛHÎ”

Abstract

In this article, the literary work called Dîvan-ı Rûhî, written in the era of the Mamelukes, and about which we have not encountered in any research up to now has been dealt with. First of all, the historical knowledge related to the Mamelukes State has been given. After that, Turkish Language and Literature developed in Egypt during the Mamelukes period has been evaluated. Then, the Turkish pieces of art written in the area whose name has been mentioned have been taken in hand. In the sources regarding the Classical Turkish Literature, it has been emphasized that a poet with the pseudonym Rûhî who lived in the Mamelukes period was not mentioned. The divan, the collected poems, existing in the British museum and written in the period of Sultan Kayıtbay, were analyzed in terms of form and content. It has been mentioned that Divan is a piece of work prepared for the library of the Sultan and one that is remarkable in terms of volume and writing. It has been recorded that Rûhî rather wrote religious and sufistic poems. It has been written down that Rûhî, who constituted the topic of our research, was not successful in terms of poetry and prosody, but his work of art was worth of studying with respect to language. It has been emphasized that taking the point in hand from the poems of Kayıtbay, the Mameluke Sultan, and his son, the prince Melikü'n-Nasr and Rûhî, writing sufistic poems in the XVth century in Egypt became a tradition. Finally, the transcribed text of some of the poems chosen from Rûhî's divan, the collected poems, has been presented.

Keywords

Mamluks, Qaitbai, Rûhî, Dîvân.